

TANÁRI SEGÉDLET – 3. ÉVFOLYAM

Készítették

Szabóné Dr. László Lilla: Bevezető az évfolyam anyagához; Valláspedagógiai szempontok, óravázlatok és további ötletek a tankönyv és munkafüzet leckéihez

Szabóné Zimányi Noémi: A leckék teológiai alapjai

Kustárné Almási Zsuzsanna: Báb- és dráma leckefeldolgozások, a bábozás módszertana

A további ötletek gyűjtésében részt vett: Ráskyné Bán Éva

Énekjavaslatok: Draskóczy Balázs, Mórocz Ildikó

Pedagógiai lektor: Dr. Arany Erzsébet

Teológiai lektor: Dr. Kun Mária

Nyelvi lektor: Magyar Ágnes

Szakmai és alkotószervező: Dr. Jakab-Szászi Andrea

BEVEZETŐ AZ ÉVFOLYAM ANYAGÁHOZ

Készítette: Szabóné Dr. László Lilla

I. AZ ÉVFOLYAM TEMATIKÁJA: A SZABADÍTÓ ISTEN SZERETETÉBEN

A harmadikos hittanos év hívószava a szabadítás, szimbóluma a repülő madár. Az év során a tanulók a Szabadító Isten tetteivel ismerkedhetnek meg. A gyermekekben a szabadság fogalma a szabadidőhöz, a vakációhoz, a felszabadult, kötetlen játékidőhöz kapcsolódik. A hétköznapi életben a korlátokat leginkább a feladatokban, kötelességekben, szülői, nevelői tanításokban, utasításokban élik meg. Ezekhez kapcsolódóan élnek meg megalázó, megszegő szituációkat, illetve újabb és újabb csalódást önmagukban, ha nem tudnak megfelelni a környezetük elvárásainak. Önmaguk korlátainak foglyai. Mások korlátai nyomán pedig megélik a kiközösítést, egy-egy, a családban vagy osztályban kialakult, érzelmileg megterhelő helyzetben a kiszolgáltatottság, tehetetlenség érzését. Éppen ezért egyszerre kell tanítanunk Isten elfogadó, megerősítő szeretetére, a megbocsátására, az evangélium magjára, a Krisztussal való újrakezdés lehetőségére, amelyeket mind-mind szabadításként élhet meg ezekben a megterhelő szituációkban, ugyanakkor szabályokra, parancsolatokra is, amelyek kijelölik az egyéni szabadságunk határait is. Az év során fontos, hogy ne sikkadjon el a törvény, de mindig az evangélium biztosságot adó közegében hirdessük.

Az év során feldolgozott bibliai történetek a Szabadító Isten elfogadó szeretetét és életformáló erejét mutatják fel, amit az egyes tematikus leckék a gyermek konkrét élethelyzetére is alkalmaznak. A bibliai szereplők történetei szabadítás történetek. Az Ószövetség népe ugyanúgy egy szabadításban ismerte fel istenét, ahogy az Újszövetség emberei. Az egyiptomi szabadulás és Krisztus szabadító tette még a szimbólumaiban is parallel. A gyermek ebben az életkorban még nem éli át a maga teljességében az emberi lét egzisztenciális kiszolgáltatottságát, tehetetlenségét, meghatározottságát, amit a teológiában a bűn alatt értünk. Megéli azonban az élet konkrét szituációiban ezeknek a következményét, amire egy-egy konkrét történet választ adhat, reménnyel töltheti el, és megadhatja a szabadítás, szabadulás élményét is.

Az év nagy témakörei:

Bevezető órák

Az év elején a református identitást a református jelképek és a református címer üzenetével erősítjük meg. Majd beszélünk Isten tulajdonságairól, hogy mennyiképpen mutatja be a Szentírás, többek között Szabadítóként is, ami az év tematikája. Végül bevezetjük az idei év témájába a szabadság-szabadítás fogalmak körüljárásával.

Isten megszabadít

Ebben a tematikai egységben a második évfolyam ószövetségi történeteit folytatjuk Mózes születésével, személyével, küldetésével. Ennek kapcsán beszélünk a bátorság- gyávaság - vakmerőség különbségeiről. Majd az egyiptomi szabadulás történetével és a hozzá kapcsolható hálaadó imádsággal foglalkozunk. A tematikai egység összefoglalását munkafüzeti anyag és óravázlat javaslat segíti.

Úton az ígéret földje felé

A második tematikai egység ugyancsak az Ószövetség történetét viszi tovább a pusztai vándorlás alatt megélt szabadításokkal el egészen a 40 éves vándorlás kezdetéig, ami előremutat a negyedikes ószövetségi történetekre, a honfoglalásra, amivel a következő évben találkozunk a gyermekek. Ebben a részben találjuk a bizalom témáját, amely a pusztai vándorlás történeteivel kapcsolódik.

Ennek a tematikai egységnek az összefoglalását is a munkafüzetben találjuk, amihez óravázlat-javaslat is kapcsolódik.

Jézus Krisztus megszabadít

Az újszövetségi történetek ebbe a hosszabb tematikus egységbe kerültek. Éppen ezért a heti két órára készült, egyházi iskolai munkafüzetben találunk egy részösszefoglalást, amivel megszakíthatjuk a történetek és témák feldolgozását, és összegezhetünk egyet a félév során.

A tematikai egység bevezető olvasmánnyal kezdődik Jézus Krisztus szabadító munkájáról. Majd olyan bibliai történetek követik, amelyekben Jézus egy-egy ember életét megszabadította egy-egy területen. Ebbe ágyazódik a halál témájával és a gyászfeldolgozással foglalkozó, veszteségekről szóló tematikus lecke. A tematikai egység második felében az értékesség érzése, szégyen és az önmagunkhoz és a másokhoz való viszonyulás a bibliai történetek és a tematikus lecek témája.

Az újszövetségi történetekhez is tartozik összefoglaló óra munkafüzeti és órai feladatokkal, illetve ennek az egységnek a végén találjuk meg a tanári segédletben az év végi összefoglaló záró órát, ami segít a visszatekintésben és a Szabadító Istenről tanult történetek, aranymondások, énekek felidézésében.

Ünnepeljünk együtt!

Az ünnepekhez készült lecek ugyancsak az év tematikáját erősítik. Az ünnepi idő és az ünnepi öröm szabadítás motívumát mutatják fel. A már valamennyire ismert keresztyén ünnepek nem a megszokott történetekkel és az elsődleges üzenetekkel szerepelnek, de az egyes lecek lehetőséget adnak a korábbi évek anyagának a felidézésére és az ünnep hagyományos rítusainak megélésére is. Ha az ünnepi időben további órákat is tervezünk, akkor lehetőség van mindkét szempontú megközelítésre.

II. A HITANKÖNYV-CSALÁD (TANKÖNYV, MUNKAFÜZET, TANÁRI SEGÉDLET) KONCEPCIÓJA ÉS HASZNÁLATA

A harmadikos hittankönyv-család, akár csak a korábbiak tankönyvből, munkafüzetből és az online elérhető tanári segédletből áll. Leghatékonyabban ezek hármában használható.

Tankönyvi koncepció

A tankönyvben található bibliai történetek és olvasmányok, a hozzájuk kapcsolódó illusztrációk és további ablakok alkotják az éves tananyag vázát. A törzsanyag lekeit számozva találjuk meg, míg a kiegészítő, tematikus órákat olvasmány elnevezés alatt. Ez utóbbiak az egyházi iskolákban kötelezőek, de a gyülekezeti hittanoktatásba is válogathatunk belőle a szabad órakeret terhére.

A tankönyvben található fő részek funkciói:

- a) Történetleírás: A történetek a tanári segédletben található célkitűzésekhez igazodva és a gyermekek korosztályos jellemzőit figyelembe véve beszélnek el. A rövidegük lehetővé teszi, hogy a gyermekek otthon elolvassák. Az óravázlat javaslatokban a hittanoktatót a történet szabad elmondására bátorítjuk a könyvben található szöveg

nyomvonalán. A történetekben dőlt betűvel szedett részek a Biblia (RUF, 2014) szó szerinti szövegét tartalmazzák.

- b) Feladattár (zöld ablak): az egyes történetekhez és leckékhez a tankönyvi anyaghoz kapcsolódóan, közösen elvégezhető feladatokat tartalmaz. Motivációs célzatúak, beszélgetést indítók, vagy az óra anyagának elmélyítését célozzák meg.
- c) Tudod-e? (homokbarna színű ablak): Az adott témához kapcsolódó további ismereteket, illetve olyan teológiai összefoglalásokat tartalmaz, mely a gyermekek szintjén fogalmazza meg a felmerülő legfontosabb teológiai kérdéseket, így alkalmas arra, hogy a gyermeknek és a szülőknek egy alapot adjon a keresztyén hit ismereteiben való tájékozódáshoz.
- d) Aranymondás (fehér ablak, arany betű): az adott lecke üzenetéhez javasolt aranymondást ebben a formában jelenítettük meg.

A munkafüzet koncepciója

A munkafüzet a tanórai feldolgozáshoz, illetve otthoni önálló munkához, elmélyítéshez, ismétléshez, memorizáláshoz kínál anyagokat. Az évfolyam számára két munkafüzet került kiadásra, a heti egy órás gyülekezeti hittanoktatás számára MFGY (Gyülekezeti munkafüzet) kóddal, illetve a heti két órás egyházi iskolában végzett hittanoktatáshoz MFEI (Egyházi iskolai munkafüzet) kóddal.

Az MFGY minden számmal ellátott leckéhez biztosít feladatokat, az MFEI az olvasmányokhoz is „olvasmányfeldolgozás” címmel. Ebben részösszefoglalás is található a hosszabb tematikai egységhez. A tanári kézikönyv óravázlataiban több munkafüzeti feladat feldolgozását megtaláljuk. Ugyanazt a feladatot a csoporttal interaktívan a táblánál, a teremben, szemléltető eszközökhöz kapcsolva oldhatjuk meg, hogy a gyermekek az egyes feladatokat ne papíralapon, hanem a térben mozogva, interaktívan oldhassák meg. Ezekben az esetekben a tanári kézikönyvben mindig megtaláljuk, hogy a feladat a munkafüzetben is elvégezhető.

A tanári segédlet koncepciója

A tanári segédlet teljes mértékben a hittanoktatók és a lelkipásztorok munkáját célozza gondolatébresztőként, ötlettárként, segédanyagként, háttéranyagként.

Tartalmaz egy tematikai bevezetőt az adott évfolyamhoz és egy fejlődéslélektani sajátosságokat összefoglaló részt az adott korosztályhoz. Minden leckéhez található egy teológiai alapvetés az adott bibliai történethez vagy témához, ennek valláspedagógiai megvilágítása, a fő hangsúly hármas tagolásban (kognitív cél, affektív cél, pragmatikus cél) és óravázlat az egyes tanórák (gyülekezeti, egyházi iskolai) differenciálásával. Ezek az anyagok összhangban vannak a tankönyv és munkafüzet anyagaival, de tartalmaznak további ötleteket és feldolgozási javaslatokat is. A „további ötletek” rovat egy-egy téma más szempontú megközelítését is lehetővé teszi, a „munkafüzeti instrukciók” pedig a feladatokhoz adnak segítséget, a megoldáshoz, vagy a következő feladat bevezetéséhez, esetleg a tanítás folyamatában.

Az egyes történetekhez, témákhoz kapcsolódó óravázlatokon és óratervezeteken túl az egyházi hittanoktatásban biztosított szabadon tervezhető órákra nem készültek külön tervezetek, hanem azok a további ötletek alapján, illetve az iskola és a hittanoktató által betervezett alternatív események, órák tematikája alapján alakíthatók ki.

III. A KOROSZTÁLY TIPIKUS ÉS VÉLHETŐ ÉLETKORI SAJÁTOSSÁGAI A FEJLŐDÉSLÉLEKTAN OLDALÁRÓL

a. Testi jellemzők

A harmadikos gyermekek még mindig nagyon aktívak, bár az első két év során legtöbbször beleszoknak az iskolai tanulás ritmusába. Egyre fegyelmezettebben vesznek részt az órákon, ami köszönhető az ekkorra megerősödő szabálytudatnak is. De életkoruknál fogva továbbra is nagy szükségük van a mozgás és a szellemi munka váltakozására a figyelem fenntartásának érdekében. Ekkorra már jelentősen kifejlődnek a motorikus képességek is, tehát mind a makro, mind a mikro mozgásokat használhatjuk az órák felépítésében. A makro mozgások hozzájárulnak az egyes üzenetek (énekek, fogalmak, dramatikus helyzetek) könnyebb memorizálásához, és a testi átélés nagyobb és teljesebb teret ad az asszociációkhoz, belső folyamatokhoz. A mikro mozgás, mint a rajz, kézművesség pedig a figyelmet, az elmélyült foglalatosságot segíti elő. Az alább található óravázlatokban mind a mikro, mind a makro mozgásokra találunk az egyes leckéknél javaslatokat, ötleteket.

b. Személyiségfejlődés

Freud ebben az életkorban ösztönnyugvárról beszél. 8-10 éves korra az én megerősödik, a felettes én rugalmasabb, így a gyermek a belső világa helyett a külső világra koncentrálni kezd. Saját magáról kialakult ismereteket is szabályok mentén rendezzi, és így igazodik el a külső világban. Erikson kríziselméletre épülő szakaszos modelljében, a harmadikos gyermekben a teljesítménykényszer áll szemben a kisebbségérzet érzéssel.

A gyermekekre jellemző:

- a szorgalom, a kreativitás
- teljesítménycentrikusság
- gyűjtögetés, információéhség, memorizálás
- felfedezés, az eszközök alkalmazása fölötti biztonságérzet

Gondot okozhat, ha a gyermek valami miatt nem tud belépni a fejlődésnek ebbe a periódusába. A hittanórán a gyermek a maga személyiségével, elakadásaival lehet jelen. A hittanóra közösségében megtapasztalhatja, hogy a negatív érzelmeivel, átéleteivel, nehézségeivel együtt jöhet. Önmaga lehet, mert ez az óra nem a teljesítményről, hanem a minket elfogadó Istentől és a szeretetközösségről szól, ahol mindenkinek helye van. Ebben az elfogadó és szeretetteljes közegben, ha a gyermeket felszabadítjuk a teljesítménykényszer nyomása alól, az amúgy nehezen fegyelmezhető, a többi órán magatartásproblémákkal küzdő gyermek is megtalálhatja azt a biztonságot, felüdülést, amiben pozitív átéletei lehetnek mind önmagára, mind a közösségi kapcsolatokra nézve. Ezt az üzenetet hordozza a tanév központi fogalma és szimbóluma is, a szabadság, illetve a repülő madár. Tudniillik: az Istennel való kapcsolatban, a hittanórai közösségben a gyermek megéletheti a szabadítást, és a szabadítás nyomán előálló kibontakozást személyiségfejlődésének azokon a területein, amelyeken neki leginkább szüksége van arra.

c. Érzelmi jellemzők

Ebben a korszakban jellemző a teljesítménymotiváció, és ebből eredendően a kudarcból való félelem. Az évfolyam tematikája, a szabadítás éppen abban kívánja megerősíteni a gyermekeket, hogy nem rajtuk, az ő teljesítményükön múlik minden. Isten szabadító ereje, egy felsőbb erő és tett is jelen van az életünkben. A kudarc érzelmével való megbirkózás első lépése a gyermek saját korlátainak az elfogadása. A tanév leckéi szem előtt tartják a gyermek önértékelésének erősítését, a negatív és pozitív tulajdonságokkal való elfogadó magatartás megerősödését.

A gyermek egyre jobban uralkodik az érzelmek fölött. Csökken az érzelmi labilitás, visszafogottabb érzelmi megnyilvánulások jellemzők. Ez a változás párhuzamosan halad azzal, hogy egyre inkább képes gondolkodni az érzelmekről és tudatosítani azokat önmagában, ami megint az azokon való uralkodást támogatja. Ebben a folyamatban segít, ha hozzájárulunk az érzelmek differenciálásához mind az azokról való beszélgetéssel, gondolkodással, mind a zsigeri működés tudatosításával (Mit érzel a testedben ilyenkor? Pl. fojtogat a sírás, gombóc van a torkomban, görcsbe áll a gyomrom...). Az érzelmek összekötése a zsigeri működéssel a tudatosítás további módjait, a tudatosítás által pedig az önuralom fejlődését teszi lehetővé.

Az érzelmi neveléssel elősegíthetjük az önértékeléshez, a társas kapcsolatokhoz és az Istenkapcsolathoz tartozó negatív és pozitív érzelmek felismerését, azonosítását (szégyen, gőg, bűnbánat, felszabadultság, stb.) Ebben az életkorban a magasabb rendű érzelmek között különös jelentőséggel bírnak az erkölcsi és az intellektuális érzelmek: igazság mindenek fölött, tudás mindenek fölött. Ezeket is az önmagukról kialakított képhez illesztik, így fontos megerősíteni bennük az ezekhez kapcsolódó pozitív érzelmeket is.

d. Kognitív jellemzők:

Ezt a korszakot a konkrét-műveleti gondolkodás jellemzi. A gyermek képes fejben, belső képek segítségével műveleteket végezni, de még csak a korábban konkrétan lejátszott cselekvések alapján. Képes konkrétumok általánosítására, osztályozására és oksági összefüggések logikus strukturálására. Éppen ezért a Biblia világát konkrétumokban tárjuk fel, és ne általánosságban! Konkrét helyeket, tárgyakat, szereplőket, tulajdonságokat, érzéseket megfogalmazó, a gyermek tapasztalatára építő történetmondás, konkrét példák és képek segítségével kiabrázolt hitigazságok igazítják el a gyermeket ebben az életkorban. Minél kevesebb legyen az elvont teológiai és hitbeli fogalom! Próbáljuk meg azokat is hasonlatokkal, konkrét képekkel érthetővé tenni!

A gyermek gondolkodásában egyre kevesebb a szubjektív elem. Túlsúlyba kerül az utánzás, a valósághoz, konkrétumokhoz való igazodás, amit a rajzok mind realistább megjelenésében is megfigyelhetünk. Az örömeelv helyett a valóságelv az elsődleges, vagyis az igaz fogalma. Egyre konkrétan és tudatosabban keresik emiatt a bibliai történetekben is azt, ami valóság alapú, tehát ma is lejátszódhat, velük is megtörténhet.

Itt kell említést tennünk a kognitív fejlődéslélektan újabb eredményeire, amelyek az ideglettani kutatásokra támaszkodnak. A fejlődés folyamán mindent, az agyi struktúrát is (amely szinapszisok létrehozásával történik) azok a tapasztalatok alakítják ki, amit az agy tulajdonosa tapasztal, vagyis lát, hall, szagol, tapint, ízlel. Az agy először a szükségesnél több szinapszist fejleszt ki mindenütt, majd a legtöbb üzenetet adó szinapszist megerősíti, a többiek elgyengülnek, elhálnak. Ez a szelektálás körülbelül tíz éves kortól kamaszkorig terjed. Az agy csak azokat a szinapszisokat hagyja meg, amelyekre valóban szükség van. Ebből következik, hogy az agy nem csak a velünk született program mentén strukturálódik. Fejlődését a tapasztalat és a környezet irányából érkező ingerek ugyancsak meghatározzák. A szinapszisok huzalozása a gyermeket ért tapasztalatok és átélések folytán alakul. Amilyen irányból gyakoribb és intenzívebb ingereket kap, abba az irányba fejlődik tovább. Ennyiben egyes kognitív képességek az agy strukturálódása során egy adott környezeti felállásban megerősödhetnek, mások pedig meggyengülhetnek. Ez a folyamat teszi lehetővé a területspecifikus tudást. Ez magyarázza az egyes gyermekek kiemelkedő teljesítményét egyes területeken, illetve a hittan csoportok különbségét attól függően, hogy vallásos családból származó gyerekek vagy a vallással csak az iskolában találkozó gyermekekkel foglalkozunk, illetve egyházi iskolában vagy állami iskolában tanítunk-e hittant. A különböző csoportok és gyermekek más-más megközelítést és tanítást igényelnek, de mindegyikre igaz, hogy ennek az időszaknak nagy jelentősége van. A gyermek ebben a korban nyitott, tudása strukturálható, gondolkodása formálható az egzisztenciális, az emberlét alapjait érintő kérdések, vagyis a

teológiai témák mentén is. Éppen ezért ebben az időszakban különösen fontos, hogy teret adjunk, és segítsünk a gyermekeknek kifejezni önmagukat, feltenni kérdéseiket, gondolkodni és érvelni az élet nagy kérdésein. Ezt erősíthetjük, motiválhatjuk, de pedagógusi közömbösséggel vissza is szoríthatjuk. Fontos, hogy a gyermek őszintén megfogalmazhassa átéléseit, tapasztalatait, kérdéseit, kétségeit akkor is, ha az nem egyezik azzal a teológiai látással, ahova vezetni akarjuk őket. Nem egyetlen óra, hanem több év folyamán kell vezetnünk őket a hitbeli kérdésekben, így különösen fontos, hogy a gyermek elfogadottnak érezhesse magát a gondolataival, valós érzéseivel együtt, és onnan indítsuk az átadandó ismeretet, illetve a gondolkodás és attitűdformálást, ahol a gyermek vagy a csoport épp van.

e. Erkölcsi jellemzők

Az erkölcsi fejlődés a heteronóm, külső szabályrendszerhez alkalmazkodó erkölcsiségtől az autonóm, belsővé vált erkölcsiség felé halad. A harmadikos gyermek még erősen a felnőttek által meghatározott erkölcsiség talaján áll, de már képes belsővé tenni a kívülről kapott szabályokat. Igaz, még nem belső meggyőződésből, hanem a szülő, nevelő odaképzésével. A fent leírt valóság- és igazságelv mentén egyre nagyobb jelentőséget kapnak a szabályok, amelyeket a gyermekek kölcsönösen számon kérnek egymástól. Az engedelmeskedés alapvetően a büntetés és jutalom kettőségekben motivált, ami összhangban van a teljesítményorientáltsággal is. A közösségi életben a szemet-szemért és az adok-kapok elv érvényesül leginkább, így az erkölcsiség alapja még erőteljesen az önérdék.

A hittanóra fontos közege az erkölcsi gondolkodás fejlesztésének. Mindig az eggyel magasabb szintet célozzuk meg, és az üzenetekkel, történetekkel abba az irányba tereljük a gyermekeket. Fontos kiemelnünk és hangsúlyoznunk, hogy az erkölcsi gondolkodás fejlesztése nem egyenlő sem a moralizálással, sem a megtérésre hívással. A gyermekek ebben az életkorban amúgy is hajlamosak a tettek értelmi, inkább igazságossági megítélésére, amit fontos az isteni igazságosság irányába erősíteni, ugyanakkor mindig beszélnünk kell Isten szeretetéről is, aki nemcsak igazságos, hanem együttérző, elfogadó és szerető is. Fontos, hogy a gyermekkel együtt gondolkodjunk a jó és rossz tettekről, de az erkölcsi kategóriákat ne tegyük a gyermekben bűnkérdéssé. A megtérés az emberi élet teljes egzisztenciáját érintő tett, nem pusztán egyes bűnöktől való morális tartózkodás. A megtérésben a bűnös, Istentől eltávolodott ember az Isten elleni lázadásából Isten követésére tér. A gyermek ebben az életkorban még nem tud különbséget tenni az egzisztenciálisan meghatározó bűnös állapot, és a bűnös tettek között, hiszen nem tud az egész életére, létére reflektálni. Úgyhogy csak rossz döntésekről, vétkekről beszéljünk, és mindig hirdessük Isten bűnbocsánatát a felismert és megbánt hibáinkat, tetteinket, rosszaságainkat illetően, illetve hangsúlyozzuk az egymás iránti együttérzést és megbocsátást is.

f. Társas-szociális jellemzők

Harmadikos korukra a gyermekek a család mellett egyre inkább az osztálytársakhoz, barátokhoz kötődnek. A felnőtteknek való engedelmisség helyébe a kortársak iránti szolidaritás lép. A gyermek már képes nézőpontváltásra, belegondol a másik helyzetébe, így lehetővé válik az együttműködés. A cél már nem csak a felnőtt dicséretének és figyelmének megszerzése, hanem a társak, a csoport elismerése. Csapatokat alakítanak, megválogatják a barátaikat, a befurakodó „ellenséget” kiűzik. Kortárs közösségekben próbálják ki mindazt, amit a szocializációban elsajátítottak. A szülőktől, felnőttektől való elkülönülést mutatja, hogy szívesen játszanak a felnőttek szeme elől rejtve. Jellemzők a titkok, titkosírások, gitt-egyletek. A harmadik osztályos tanmenet több lecke során is lehetőséget ad a közösségfejlesztésre, illetve a közösségre nevelésre. A tanórai aktivitásokkal is segíthetjük a társas és szociális kapcsolatokban használatos pozitív attitűdök kialakítását. Csoportmunkában, páros munkában erősíthetjük a hittanórai közösség kohézióját. A csapatjátékok és mindazok a feladatok,

amelyeket közösen kell megoldaniuk, egyfajta bázist és fórumot biztosítanak ezekhez a folyamatokhoz. A csoportok ebben különbözők lehetnek. Figyelembe kell vennünk az adott csoport jellemzőit: mennyire együttműködők, milyen a gyermekek közti viszony, a közös munkálkodáshoz mennyire van szükségük felnőtt segítőre. Lépésenként haladhatunk előre, hogy egyre komolyabb feladatokat vállaljanak magukra, és felnőtt vezetése nélkül is meg tudjanak oldani egyre komplexebb feladatokat! A tanári kézikönyvben törekedtünk mind kis létszámú, mind nagy létszámú hittancsoportokat figyelembe venni.

g. Játék kisiskolás korban

Ahogy az érdeklődés a fantáziavilág felől a valóság felé fordul, a kisiskolásokat a képzelet játéka helyett mind inkább a narratív és drámai történetek, a mítoszok érdeklik. A bibliai hősök és történetek esetében is a valóságos elemek kerülnek előtérbe. A szerepjátékok is az iskolával és a barátságokkal kapcsolatosak.

A motoros készségek fejlődése következtében, ahogy feljebb is írtuk, nő a mozgásos játékok jelentősége. Főleg a szabályjátékok válnak közkedveltté, amiben biztonságos keretek közt játszhatják el a csoportban betölthető egyes szerepeket.

h. Vallási fejlődés

Ebben az életkorban a gyermeki, természetes hit még szilárd, kevés a kétely. A fowleri hitfejlődés fokozatai alapján a gyermeket harmadikban a mitikus-szó szerinti hit jellemzi. Korosztályának megfelelően mindent szó szerint értelmek. Jelképeknek, szimbólumoknak csak egy jelentése van, hiszen konkrétumokban gondolkodik.

A gyermek vallásossága a család, illetve a gyülekezet jelentéskészletéhez tartozó történetekre, szabályokra, értékekre támaszkodik. A gyermek számára a családban, gyülekezetben, iskolában megélt rítusok, átélések ábrázolják ki a vallás jelentésterületét. Csak fokozatosan telnek meg ezek a tettek jelentéssel, illetve teológiai tartalommal úgy, hogy azok verbalizálhatók legyenek. A gyermek számára ehhez megfelelő fogalomkészletet és megfelelő kifejezéseket kell adnunk. A tankönyvben szereplő Tudod-e? ablakok ismeretanyaga ebben nyújt segítséget. A bibliai történetben vagy az egyes ünnepek kapcsán átélt igazságot próbálják a gyermek nyelvén megfogalmazni, egyfajta teológiai sűrítményt adni.

A harmadikos gyermek istenképe még mindig inkább konkrét, emberi/antropomorf elképzelésekből áll össze, bár az istenképben már megjelenik Isten különállósága. Isten olyan ember, aki nem hasonlít a többi emberre, mert az angyalok fölött trónol, és nem lehet megérinteni sem. Kb. 8 évesen kezdi el megkülönböztetni a két isteni személyt: Jézust és az Atyát. Ebben az időszakban bontakozik ki az istenkép fejlődésben az attributív fázis, ami körülbelül 9-10 éves korra tetőzik: Istent a hittanoktatásból vett tulajdonságokkal ruházzák fel. Istent egyre inkább ezek a tulajdonságok írják le.

A harmadikos gyermekek imaéletében fontos szerepet kapnak az imádkozás külső formái. Itt is fontosak a szabályok, amelyek a rítusokban fejeződnek ki. Lényeges, hogy az órának melyik részében, milyen formában, hogyan imádkoznak. A kötetlen imának is ezen belül kell megtalálnia a helyét.

Az imádságokat továbbra is leginkább a hálaadó formula jellemzi (Köszönöm, Istenem), de egyre inkább előtérbe kerül az Isten vigyázó gondoskodásáért és betegség esetén a gyógyulásért való könyörgés, a biztonságérzet keresése.

A vallásos nevelésnek a hittanoktatásban a gyermek frissen kibontakozó képességeire kell épülnie. A gyermek természetes beállítottsága, hogy fel akarja fedezni, meg akarja érteni a világot, és meg akarja benne találni Istent is. Fontos, hogy a hittanoktatás során ebbe a természetes folyamatba kapcsolódjunk be úgy, hogy a gyermek kérdéseit, természetes kíváncsiságát értékeljük, komolyan vesszük. Bátorítsuk, hogy keresse az önmaga számára

adekvát, elfogadható, beépíthető válaszokat! A válaszadás helyett közösen keressük a gyermek szintjén megfogalmazott, az ő számára, az ő hitbeli fejlődésében használható megfogalmazásokat, felismeréseket, tanulságokat! Fogadjuk el töredékes hitét és teológiai felismeréseit, és mindig csak egy lépéssel vezessük tovább! A tévedéseket, hiedelmeket úgy korrigáljuk, ellensúlyozzuk, hogy közben tartsuk szem előtt a gyermek életkorát és szellemi érettségét!

Ajánlott és felhasznált irodalom a korosztályi sajátosságokhoz és az egyes leckék valláspedagógiai szempontjaihoz

- BERNÁTH László – SOLYMOSI Katalin: *Fejlődéslélektani olvasókönyv*. Tertia, Budapest. 1997;
- COLE, Michael – COLE R., Sheila (2006): *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest. 2001;
- ERIKSON, Erik: Az emberi életciklus. In: BERNÁTH László – SOLYMOSI Katalin: *Fejlődéslélektani olvasókönyv*. Tertia, Budapest. 27-41. 1997;
- FREUD, Sigmund : *Bevezetés a pszichoanalízisbe*. Gabo Kiadó, Budapest. 2012;
- GOPNIK, Alison – MELTZOFF N., Andrew – KUHL K., Patricia: *Bölcsék a bölcsőben*. Typotex Kiadó, Budapest. 2005;
- GOPNIK, Alison: *A babák filozófiája*. Nexus Kiadó, Budapest. 2009;
- KOHLBERG, Lawrence: Az igazságosságra vonatkozó ítéletek hat szakasza In: BERNÁTH László – SOLYMOSI Katalin: *Fejlődéslélektani olvasókönyv*. Tertia, Budapest. 199-213. 1997;
- LIPMAN, Mathew (1997): Filozófia gyermekeknek: a kritikai gondolkodás. In: G. HAVAS Katalin – DEMETER Katalin – FALUS Katalin: *Gyermekfilozófia Szöveggyűjtemény I*. Korona Nova, Budapest. 60-64. 1997;
- N. KOLLÁR Katalin – SZABÓ Éva (szerk.): *Pszichológia pedagógusoknak* . Osiris Kiadó, Budapest. 2004;
- NÉMETH Dávid: *Hit és nevelés, Valláslélektani szemléletmód a mai valláspedagógiában*. Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara, Budapest. 2002;
- OSER, Fritz – GMÜNDER, Paul: *Der Mensch – Stufen seiner religiösen Entwicklung* Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Gütersloh. 1998;
- OSMER, Richard – FOWLER, James W.: A gyermek- és serdülőkori a hitfejlődés szemszögéből. In: *Embertárs*, 2007/2, 100-110.;
- PIAGET, Jean – INHELDER, Bärbel: *Gyermeklélektan* Osiris Kiadó, Budapest. 2004;
- PIAGET, Jean (1978): *Szimbólumképzés a gyermekkorban* Gondolat Kiadó, Budapest. 1978;
- SCHWEITZER, Friedrich: *Vallás és életút., Vallási fejlődés és keresztyén nevelés gyermek- és ifjúkorban*. Kálvin Kiadó, Budapest. 1999;
- SCHWEITZER, Friedrich: *Das Recht des Kindes auf Religion*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 2000;
- SHARP, Ann Margaret: Mit jelent a kérdező közösség? In: G. HAVAS Katalin – DEMETER Katalin – FALUS Katalin (szerk.): *Gyermekfilozófia Szöveggyűjtemény I*. Korona Nova, Budapest. 1997;
- STÄDTLER-MACH, Barbara: *Gyermekek lelkigondozása/ lelkigondozás a gyermekkorházban*. In: KLESSMANN, Michael: A klinikai lelkigondozás kézikönyve. Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen, 155-163. 2002;
- SZABÓNÉ LÁSZLÓ Lilla: Gyermek-halál-gyász. In: *Magyar Református Nevelés, Református Pedagógiai Intézet*, Budapest. 2012/1, 28-36. ;
- TAMMINEN, Kalevi – VESA, Lauikka – PYYSIAINEN, Markku: *Hogyan tanítsunk hittant? Vallásdidaktika* Evangélikus Sajtóosztály, Budapest. 2001 ;
- VAJDA Zsuzsanna: *A gyermek pszichológiai fejlődése*. Helikon Kiadó, Budapest. 1999;

VERGOTE, Antoine: *Valláslélektan*. Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet –
Párbeszéd Alapítvány, Budapest. 2006;

IV. A 3. OSZTÁLY SZÁMÁRA AJÁNLOTT ÉNEKEK ÉS AZ ÉNEKGYŰJTEMÉNYEK RÖVIDÍTÉSE

Készítette: Draskóczy Balázs javaslatainak felhasználásával Mórocz Ildikó

Az óravázlat javaslataiban szereplő énekgyűjtemények rövidítése:

Református énekeskönyv (1948-as kiadás) = RÉ

Berkesi Sándor: Az Úrnak zengjen az ének c. ifjúsági énekeskönyv = BS

Dicsérvétek az Urat c. énekgyűjtemény = DU

Jézushoz jöjjetek c. kánongyűjtemény = JJ

Református hit- és erkölcsstan tankönyv 3. osztályos tanulók számára = TK

Református énekeskönyv

65. zsoltár: „A Sionnak hegyén...” – *hálaadás*

66. zsoltár: „Örvendj egész föld...” – *Isten szabadítása* (+TK)

100. zsoltár: „E földön ti minden népek...” – *szolgáljunk a gyülekezetben*

101. zsoltár: „Mindennek előtte irgalmasságról...” – *az igazak útját kövessük*

105. zsoltár: „Adjatok hálát az Istennek...” – *hálaadás* (+TK)

135. zsoltár: „Áldjátok az Úr nevét...” – *Isten dicsérete*

151. dicséret: „Uram Isten...” – *ima* (+TK)

161. dicséret: „Siess keresztyén...” – *törvények, szabályok*

195. dicséret: „Áldjuk Istent végével...” – *záró ének*

220. dicséret: „Bocsásd meg Úr Isten...” – *bűnbocsánat*

225. dicséret: „Nagy hálát adjunk...” – *hálaadás* (+TK)

241. dicséret: „Szent vagy örökké...” – *a Szentháromság dicsérete* (+TK)

255. dicséret: „Mely igen jó...” – *dicséretmondás* (+BS)

273. dicséret: „Az Úr Istent magasztalom...” – *Isten mindig megsegít* (+TK, BS)

282. dicséret: „Nékünk születék...” – *újév, karácsony* (+BS)

310. dicséret: „Küldé az Úr Isten...” – *advent*

312. dicséret: „Várj ember szíve készen...” – *advent* (+TK, BS)

316. dicséret: „Az Istennek szent angyala...” – *karácsony*

328. dicséret: „Jöjjetek Krisztust dicsérni...” – *karácsony*

350. dicséret: „Feltámadt a mi életünk...” – *húsvét* (+BS)

353. dicséret: „Krisztus feltámadta...” – *húsvét*

395. dicséret: „Istent szíven megpihelve...” – *szeretetközösség* (+TK)

Berkesi Sándor: Az Úrnak zengjen az ének c. ifjúsági énekeskönyv

15. Hol az Úr Jézus jár – *gyógyítás* (+TK)

58. Gloria in excelsis Deo – kánon (Dicsőség a magasságban Istennek) – *karácsony*

59. Arany szárnyú angyal – *karácsony*

67. Boldog örömnapp derült ránk – *advent*

92. Halld, valaki kopog – *húsvét*

96. Jöjj, szabadíts meg! – *szabadítás* (dall. RÉ 241. Szent vagy)

99. Mit használ keresztyénségem? – *szabályok* (dall. RÉ 42. Mint a szép)

101. Ó, én lelkem, dicsérvéted Istenedet – (dall. RÉ 8. Ó, Felséges Úr)

102. Paradicsomnak te szép élő fája – *nagyheti* (+RÉ 337. Paradicsomnak)

130. Igazságnak napja, jöjj! – *irgalom* (dall. RÉ 351. Emlékezzünk)

132. Kérünk, sziklánk – *bizalom*

134. Kérlek, téged, Istenemet – *kérő imádság*
138. Új szívet adj – *gyógyítás*
144. Védeld meg, Istenem – *Isten oltalma*
147. Áldjátok Istent szent templomában! – *dicséretmondás*
150. Dicsérje szent nevét – kánon
158. Ne csüggedj, lelkem! – kánon – *bátorítás* (+DU, JJ)
171. Jézus Krisztus megszabadított – kánon – *szabadítás* (+JJ)
186. Urunk ez a hála napja – *hálaadás*
200. Az Istennek Tízparancsolatja (dall. RÉ 140. Szabadíts meg engem)
212. Ti keresztyének, Istent dicsérjétek – kánon
244. Hála, hogy itt e csöndes reggel – *hálaadás*
246. Kész az én szívem, Istenem – *Isten vezetése*
272. Mi kegyes Atyánk – *bölcsesség kérése* (dall. RÉ 161. Siess, keresztyén)
276. Keserves szívvel – *bujdosás, nyomorúság*
284. Ó, én édes jó Istenem – *vándorlás*

3. Dicsérjétek az Urat c. énekgyűjtemény

64. Jöjj az Úrhoz – *békesség*
87. Jöjj, szabadíts meg – *szabadítás* (dall. RÉ 241. Szent vagy)
108. Mennyei kórus hangja kél – *karácsony*
172. Adjon Isten jó éjszakát – *oltalmunk Istenben*

4. Jézushoz jöjjetek c. kánongyűjtemény

44. Jézushoz jöjjetek – kánon – *nyugalom* (+DU)
69. Ne csüggedj, lelkem – kánon – *bizalom* (+DU, BS)
71. Jézus Krisztus megszabadított – kánon – *Húsvét* (+DU, BS)
106. Az Úr a pásztorom – kánon (+DU, BS)
116. Vigán csendül hálaadó énekem – kánon – *hálaadás*

V. BÁBMÓDSZERTAN

Készítette: Kustárné Almási Zsuzsanna

Felhasznált irodalom: (Latin-magyar Online Szótár. [www. dictzone.com](http://www.dictzone.com); Szentirmai László: Nevelés kézzel-bábbal. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 1998; Tarbay Ede: Gondolatok a bábjátékról. Főiskolai jegyzet, belső használatra. Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola. 1998)

Bevezetés

A bábjáték lehetőség. Az iskolában, óvodában, gyülekezetekben egyaránt. Lehetőség arra, hogy a gyermekeinkhez, de még a felnőttekhez is a játék, az élmény és az átélés eszközei által közelebb vigyük az evangéliumot. A bábjáték a művészet eszközeivel „dolgozik”: képpel, szóval, hanggal, formával, anyaggal, mégis képes a lelket megérinteni, egyfajta spirituális mélységet feltárni.

Ez a lehetőség nem tantervbe beépített „kötelező” elem, hanem olyan módszer, ami színesebbé, gazdagabbá és egyszersmind gyerekközelivé teheti a hittanoktatást.

Lehetőség volta szabadságot is rejt magában: nem kell vele unos-untalan élni, néha azonban érdemes rászánni az időt. Itt egy lényeges szempontra hívnám fel a figyelmet: a bábjáték nem instant megoldás. Egy játék megvalósulása – a történet kiválasztásától, a bábok elkészítésén át a játékig – sok időt és energiát vesz igénybe. Mindezt azonban az élmény, az öröm és a sikerélmény feledtetni velünk.

A felületesen, átgondolatlanul, igénytelenül kivitelezett bábjáték nem alkalmas „igehirdetésre”, sem arra, hogy a gyermekeink elé vigyük. Ételből is a legjobbat szeretjük adni – ezt kell tennünk a szellemi táplálékkal is.

Egy tévhitet szeretnék eloszlatni: az igényesség nem azonos a nagy horderejű produkciókkal, sem a drága eszközökkel, anyagokkal. Itt mindössze odaadó munkáról, elmélyültségről van szó, mint minden alkotási folyamatnál.

Ez a munka lehet egyéni, de lehet közösségi is – együtt a gyermekekkel, fiatalokkal. Ennek során a résztvevők számára egy-egy történet teljes mélységében feltárulhat, és közben rengeteg információt megtudhatnak az akkori szokásokról, a bibliai vidékekről, az öltözködésről, de önmagukról és a társaikról is. Ilyen értelemben indirekt tanulási folyamatról van szó, ami egyaránt fejleszti az értelmi és az érzelmi intelligenciát.

Jelen módszertani segédletnek az a célja, hogy kedvet kerekítsen ehhez a műfajhoz, és némi segítséget nyújtson az elinduláshoz.

A bábjáték

1. Műfaji sajátosságok

A bábjáték drámai műfaj, és mint ilyen, a színházhoz áll legközelebb. Ugyanakkor összetett művészeti műfajnak is nevezhetjük, hiszen lényeges elemei a képzőművészet, a zene, az irodalom, a mozgás. Ezek együttesen határozzák meg milyenségét, történjen az színházi vagy iskolai keretek között.

Következésképpen, ahhoz, hogy bábjátékot hozzunk létre, ismernünk kell ezeknek a művészeti ágaknak alapvető sajátosságait, de mindenekelőtt a dráma szerkezetét, jellemzőit, szabályait.

A dráma cselekvésre épülő műfaj. Már maga a szó is erre utal: ógörög kifejezés, ami „cselekvést” jelent.

„A dráma középpontjában a cselekmények füzére áll, amelynek magva az az általánosítható konfliktus, ami szembeállítja a szereplők egy (vagy több) csoportját (...)”¹

¹ Szentirmai László: nevelés kézzel-bábbal. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 1998. 74-75.

E megfogalmazásból is látszik, hogy a leglényegesebb fogalom a konfliktus, amely nélkül nem valósulhat meg a játék. Az önmagáért való cselekvés ugyanis még nem elég ahhoz, hogy a történet lényege, üzenete, a karakterek, jellemek kibontakozzanak.

„A néző figyelmét csak az ellentétes akaratok ütközése, konfliktusa köti le” – állapítja meg Tarbay Ede.²

Az arisztotelészi drámafogalom szerint a jó történetnek van eleje, közepe és vége. Azt jelenti ez, hogy adott egy alapszituáció, élethelyzet, ebből bontakozik ki a konfliktus, ami által eljut a tetőpontjára a történet, majd bekövetkezik a fordulat, amelynek során a dolgok az ellenkezőjére fordulnak, és végül megszületik a megoldás.

A történet ezen ívét követi (általában) a hős útja is, személyiségének kibontakozása, fejlődése, változása.

Mindez nem elbeszélés útján valósul meg, hanem a cselekvések által az élő pillanatban, a jelenben. Ezért van a drámának nagy hatása, hiszen a néző ott és akkor átélheti a történéseket, végigjárhatja a hős útját, és vele együtt juthat el a végső célig, a katarziséig.³

Ezek azok az alapvető törvényszerűségek, amelyek a színháznak és a bábjátéknak is az alapját képezik, és egyaránt érvényesek egy óvodai, iskolai mese, történet feldolgozására és az úgynevezett nagyszínpadi előadásokra.

Emellett azonban van a bábjátéknak egy sajátos eleme, ami megkülönbözteti a színházművészet többi ágától. Ez pedig a báb.

„A bábjáték tehát a színházművészet egyik, hangsúlyozottan sajátos ága, amelyben nem a színész lényegül át, hanem a nézők előtt elrejtőző bábjátékos lényegíti át a színpadon látható bábfigurát vagy bábút jelző tárgyat, és eleven, cselekvő karakterré teszi a holt anyagot.”⁴

A bábjáték lényege tehát az animálás, azaz a „lelkesítés”, amikor az élettelen tárgyba életet lehelünk.

2. A báb filozófiája, esztétikája

A bábok elementáris erőt hordozó figurák, amelyek sokszor archetipikus mintákat, jellemeket, karaktereket jelenítenek meg. Velük és általuk életre kelthetők a történetek. A bábokkal megjelenített történet egyfajta szimbólumnyelvre lefordított kifejezőmódja mindannak, ami bennünk rejlik.

„A lényeg az – mondja Szentirmai László – hogy belülről táplálkozó, ősi természetű dologról van szó, ami életet ad. Az ereje pedig abban rejtezik, hogy megszületése pillanatától kezdve visszavetít, befelé dolgozik, megváltoztatja, újrateremti még saját alkotóját is. Materializálódni láthatjuk mindazt, ami egyébként a képzelet vagy az álmok világába tartozik.”

A báb tehát varázslatos dolog, mert arról „mesél” nekünk, hogyan lesz egy élettelen tárgyból, halott anyagból élő lény, amelynek megteremtője és életre keltője az ember.

A teológiából ismert fogalom szerint az ember „imago Dei”, azaz az Isten képére és hasonlatosságára teremtett. Ebben az értelemben nem azonos Istennel, csak az Istenre utal.

Nos, elmondhatjuk, hogy a báb, mint az ember teremtménye, maga is imágó.⁵ Kép, képmás egyrészt abban az értelemben, hogy a bábu mindig az ember reprezentánsa. Nem ember, hanem az ember jele.⁶

Imágó másrészt a természetből ismert bebábozódás-kifejlődés értelmében is. Tudjuk, hogy a bebábozódás során a bábban belül átváltozási folyamat megy végbe. Még nem tudjuk, milyen

² Tarbay Ede: Gondolatok a bábjátékról. Főiskolai jegyzet, belső használatra. Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola.,1998. 13.

³

⁴ Tarbay Ede: Gondolatok a bábjátékról. i.m. 25.

⁵ Az imágó jelentései: képmás, hasonmás, árnykép, hasonlat, kifejelett rovar, elképzelés, látvány, arcmás, szobor, képzet, tükörkép – Latin-magyar Online Szótár. www.dictzone.com

⁶ Szentirmai László: Bábécé II. PMKI. Budapest. 2008.10.

lesz az, ami benne rejlik, alakul, de mindenképpen benne van a kibontakozás lehetősége. A kifejlett, bábból kikelt rovarot nevezzük imágónak.

Ez tehát a bábok születésének az útja. Az ember elképzeli, megformálja majd életre kelti, hiszen a bábnak csak akkor van értelme, ha megmozgatják, játszanak vele.

A megelevenedett anyag azonban sohasem önmagát jelenti, hanem jóval túlmutat azon, azaz jel, szimbólum, metafora.

„... minthogy csak szimbólum és nem személyiség, s minthogy nem saját akaratából ágál, hanem külső mechanikának (erőnek, T. E.) engedelmeskedik, a bábu tökéletesen visszaadja az emberi gyöngeséget, gyarlóságot, semmiséget, tehetetlenséget, a végzetes, könyörtelen vak sors játékát. A bábu nem mímeli az embert, csak jelképezi.” (Hevesi Sándor)

Egy báb megtervezésénél, készítésénél tehát elsődleges szempont az, hogy mit akarunk vele és általa elmondani, és erre milyen anyag és milyen technika a legalkalmasabb. Elsőként meg kell határoznunk a karaktert, amelyet meg akarunk formálni. A különböző jellemvonásokat azonban igen nehéz egy bábnak kifejezni, hiszen a bábnak nincs mimikája, nincsenek gesztusai. Éppen ezért kell tipizálni, egyszerűsíteni, sűríteni, azaz a tulajdonságok közül egyet-egyét, ami a karakterre leginkább jellemző, kiemelni, másokat meg háttérbe szorítani. Ezt nevezzük stilizálásnak, ami elemi szempont a bábkészítésnél. Vannak természetesen alapvető „szabályok”, amelyek segíthetnek a különböző karakterek megformálásánál, de semmiképpen nem uniformizálásról van szó, hiszen a cél az, hogy a báb már megjelenésével „elmondja”, ki is ő, mit képvisel az adott történetben.

A bábkészítésnél tehát nem feltétlenül a szépség a mérvadó, sokkal inkább a kifejező erő, a karakter, ezért nem ritka a bábjátékban a groteszk megjelenése sem.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy egy bábnak nem kell „szépnek” lennie a szó esztétikai, képzőművészeti értelmében. Az anyaghasználat, a bábok megmunkáltsága, a képi világ megteremtése mind-mind hozzájárul ahhoz, hogy az elmesélni kívánt történet milyen erővel képes hatni a nézőre. Az esztétikailag megkérdőjelezhető látvány pedig inkább elvesz az üzenetből, mintsem erősítene azt.

Ebben az értelemben tehát a báb, a bábu művészeti alkotás. Szentirmai László megfogalmazása szerint *„... a bábu tervezése, végső megkomponálása nemes, komoly feladat, ami a problémamegoldó gondolkodás körébe tartozik és semmiben sem könnyebb egy sikeres jel, logó megtervezésénél.”*⁷

Nem hagyható ez figyelmen kívül akkor sem (sőt!), amikor bibliai, szakrális tartalmú történetek feldolgozásáról beszélünk. Ebben az esetben talán még lényegesebb a pontos és esztétikailag is megfelelő megfogalmazás, hiszen egyfajta „igehirdetésről” beszélhetünk.

A megvalósulás útja

1. A történet kiválasztásának szempontjai

Nem nehéz kitalálni, hogy minden bábjáték azzal kezdődik, hogy kiválasztjuk a megvalósításra szánt mesét, történetet. Szerencsésebb helyzetben vagyunk, ha a történet adott, mert benne van a tantervben, amelynek alapján haladunk, illetve valamilyen ünnepkörhöz kapcsolódik.

Le kell azonban szögezni, hogy nem minden történet alkalmas a bábszínpadi megjelenítésre. Meg kell találni, fel kell fedezni azokat a történeteket, amelyek magukban hordozzák a dramatizálás lehetőségét.

Mielőtt ezeket a vonásokat elemezzük, elengedhetetlen, hogy az adott történet személyesen is megszólítson. Fel kell tennünk magunkban és magunknak azt a kérdést, hogy hogyan hat ránk. A szöveg elemzése előtt meg kell fogalmazni az első benyomásainkat, az üzenetet, ami bennünk megszületett a történet olvasása kapcsán.

⁷ Szentirmai László: Nevelés kézzel-bábbal. I.m. 48.

Ezután következhet a mű részletesebb elemzése. A bábjáték szempontjából a „jó mű” mindig cselekményes. Meg kell vizsgálni, hogy található-e benne drámai konfliktus (pl. jó és rossz harca), mert a drámai cselekmény mindig konfliktusból építkezik. Ez azt jelenti, hogy a hős elkövet valamilyen drámai vétéséget, hibát, és ebből adódik a konfliktus, amit meg kell oldani.

A történetválasztás másik szempontja a főhős karaktere, személyisége, esetleg különleges életútja, sorsa, amit be kell járnia. A darab kiválasztásának ennél a pontjánál a következő kérdések merülnek fel: Mi a célja a szereplőnek? Milyen út vezet odáig, hogy ezt elérje? Milyen karakterekkel van dolgunk? Milyen a szociális háttérük? Milyen kapcsolataik vannak? Milyen fejlődésen mennek keresztül a dramaturgiai folyamatban?

A bibliai történetek nagy többsége alkalmas arra, hogy bábjátékban feldolgozzuk, hiszen viszonylag egyszerű, egyenes szálú cselekményük van, megtalálhatóak benne a különböző jellemek, karakterek, konfliktusok, majd a megoldás, feloldás is. Mivel egy-egy történet kibontása igen összetett, nem fontos, hogy minden órán más és más történettel foglalkozzunk. Sokkal érdekesebb, izgalmasabb lehet, ha egy történetet teljes mélységében feltárunk. Nem szükséges nagyszabású előadásokban gondolkodni, csupán fel kell fedezni azokat a technikai megoldásokat, amelyeket órai keretek között is meg tudunk valósítani. Érdemes inkább a színvonalra figyelni, mert a képek, jelképek, amiket alkotunk és a gyerekek elé tárunk, rögzülnek. Egy-egy bibliai történet esetében erre még fokozottabban vigyáznunk kell, hiszen valamilyen módon istenképet formálunk, teremtünk általuk.

A bibliai történetek feldolgozásának módszere általában megegyezik a már korábban leírt módszerekkel, és a bábkészítésnél is ugyanazok a szempontok érvényesülnek. Egyvalamire azonban figyelni kell. A bábdarab nem bábkokkal elmondott prédikáció! Nem szükséges tanulságot levonni, megmagyarázni a történeteket, hiszen, ha valóban a mélyére mentünk a történetnek, az önmagát fogja feltárni előttünk és a nézők előtt.

2. Gyakorlati szempontok

Miután megtörtént az adott mű, történet elemzése személyes és dramatikus szempontból, meg kell vizsgálni néhány praktikus szempontot is.

A játék megtervezése során figyelembe kell vennünk a korosztályt, mind a játszókat, mind a nézők tekintetében. Lehetséges az, hogy gyerekek játszanak gyerekeknek, esetleg felnőtteknek, vagy fordítva, felnőttek gyerekeknek. Az is előfordulhat, hogy hittanórán a katechéta mutat be egy történetet vagy jelenetet a csoportnak motivációként vagy feldolgozásként. Ezeknek a lehetőségeknek a felvetése azért fontos, mert mindegyik szituáció más és más elgondolást kíván.

Elsődleges szempont a szöveg érthetősége, követhetősége, hiszen a játékban szereplő gyermek csak úgy tudja átélni a szerepét, ha érti annak lényegét, a nézőtérben ülő gyermek figyelme pedig szintén akkor tartható fenn, ha tudja követni a történet folyását.

Az idővel is nagyon bölcsen kell „gazdálkodnunk”. Egy darabon belül arányaiban kell látnunk, hogy mire mennyi időt szánunk. Ha van benne egy kicsit lassabb, nehezebb rész, érdemes feloldani egy kis humorral, figyelemfelkeltő jelenettel, viszont amennyiben lehetséges, kerülni kell a hosszú, terjedelmes monológokat. Helyette inkább dinamikus párbeszéd megalkotására kell törekedni. A bábjáték nem „tűri” a sok szöveget, inkább mindig a játékra, mozgásra helyeződjön a hangsúly. Amit tehát mozdulatokkal, cselekvéssel ki tudunk fejezni, azt nem szükséges „elmondani”. Ezért például narrátor alkalmazása is csak akkor indokolt, ha bizonyos részeket másként nem tudunk megoldani.

A bábozó gyerekek esetében figyelembe kell vennünk az adott korosztály fizikai képességeit is. Sokan ragaszkodnak a kesztyűs bábjátékhoz, ami igen nagy fizikai igénybevételt és kitartást követel a játszótól, főként, ha hosszú ideig kell a bábót a paraván fölé emelni. Ez egy kisebb gyermek esetében figyelemvesztéshez, adott esetben a darab széteséséhez vezethet.

Igen fontos, gyakorlati kérdést vet fel a különböző effektek, zenedarabok alkalmazása is, mert egy-egy jelenetet sokszor ezek tesznek hangsúlyossá. Zenével, hangokkal fokozhatjuk a feszültséget, de lehet lecsendesítő hatása is, sőt az idő múlását, a színek változását is jelezhetik. Nem beszélve arról, hogy a zene mindig igen erős érzelmi hatást vált ki. Természetesen legjobb az élő, hangszeres zene alkalmazása, de ha erre nincs lehetőség, akkor is a darab „méretéhez” kell zenét választani. Többnyire tartózkodni kell a nagyzenekari művektől, hacsak nem kívánja meg a darab vagy a drámai helyzet.

Befejezés

Mára azt kell látnunk és tapasztalnunk, hogy a verbalitás erejét veszítette. Nem a Biblia szavai, hiszen azok örök érvényűek, hanem a mi szavaink. Különösen a fiatalabb nemzedékeknél érezhető, hogy sokkal inkább a vizualitás világában élnek. Az egymás felé intézett szavak nagy többsége ma már csak valamiféle rövidített üzenethalmaz.

Éppen ezért érdemes megfontolnunk, hogyan lehet felszínre hozni újra azokat a közlési formákat, amelyeket elfeledtünk, noha ma is hatásosak lehetnek, és hogyan lehet ezeket protestáns gondolkodásmódunkba beépíteni.

Elsőként a szimbólumok jelentőségére hívnám fel a figyelmet. Manapság naponta használunk, alkalmazunk ún. profán szimbólumokat, jelképeket az egymással való kommunikációnkban is. Gondoljunk csak a mobiltelefonok, számítógépek kis ikonjaira, amelyek segítségével percek alatt kapcsolatba kerülhetünk egymással. Bármennyire elidegenítőnek tartjuk is ezeket, tudomásul kell vennünk, hogy ezek a mi ikonjaink, amelyeket mi alkottunk magunknak, magunkról.

Vannak azonban örök érvényű jelek, szimbólumok, amiket ma már kevésbé használunk és értünk. Ilyenek a vallási, bibliai jelképek, amelyeknek az a szerepük, hogy túlmutatva önmagukon ráirányítsák a figyelmünket egy másik, létező valóságra, és arra, hogy az ember ma is kapcsolatba kerülhet ezzel a valósággal.

Mivel a bábjáték alapvetően jelképrendszerre, szimbólumokra épülő műfaj, érdemes újra befogadni az egyházba. Ebben a műfajban ugyanis – ha azt jól alkalmazzuk – kép és szó egyaránt visszanyerheti méltóságát.

Másrészt, ha elfogadjuk azt a megállapítást, hogy életünk legfőbb feladata a kiteljesedés, akkor az is igaz, hogy az egyháznak ebben kell segítenie az embert „szolgálataival”. A kiteljesedés átéléséhez nem csak egy út vezethet, hiszen mindannyian más lehetőségeket kapunk. Mégis vannak olyan formák, eszközök, amelyek a tájékozódást segíthetik ezen az úton.

A bábjáték is egy ilyen, mély tartalommal megtölthető forma – eszköz, ami az egyházban is betöltheti „léleksegítő” funkcióját.

Megjegyzés:

A tanári segédletben a Mózes születéséről és Zákheusról szóló leckékhez találunk kidolgozott báb-módszertani feldolgozást.